

Ա Յ Ժ Մ Է Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐ 21-ԴԴ ԴԱՐՈՒ ՍԵՍԻՆ

Չենոր Քինյ. Նալպանտեան

*«Երբ կը կատարէ՞ ինչ որ ձեզի
հրամայուած է, ըսէ՞ք թէ՛ անպիտան
ծառանքը եմք. ինչ որ
պարտաւոր է ինք ընել՝ ըրինք»:
(Ղուկ. ԺԷ. 10)*

Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Եկեղեցականը կանգնած են մեծ մարտահրաւերի մը առջեւ՝ ապրելու եւ գործելու, ծառայելու եւ ծաղկելու՝ ուժականութեամբ (dynamism) լի դարի մը մէջ, որ մեզմէ կը պահանջէ իմացական հզօր պատրաստութիւն, հոգեկան նուիրում, մշտատեւ զգաստութիւն եւ հոգեւոր արթնութիւն:

Եկեղեցւոյ գոյութիւնը պայմանաւորուած է աշխարհի վրայ արագօրէն փոփոխութիւն կրող ու զարգացող հասարակական, քաղաքական, ընկերային ու մշակութային փոփոխութիւններով: Ժամանակի պայմաններուն համապատշաճելու, պահանջներուն լիակատար գոհացում տալու, ինչպէս նաեւ ժողովուրդի նուիրական զգացմունքներուն դրականապէս արձագանգելու համար, անհրաժեշտ է որ եկեղեցին արթուն ու պատրաստ ըլլայ եւ միշտ բաց պահէ իր մտքի լուսարձակը:

Արդարեւ, դարս յառաջացած է գիտութեան, ճարտարարուեստի ու արուեստի բոլոր բնագաւառներուն մէջ հաւասարապէս: Ներկայի պահանջները, մանաւանդ՝ հոգեւոր, հասարակական եւ հոգեբանական, աւելցած են ու բարդացած: Այժմ, բազմապիսի նոր ու անլոյծ հարցեր կու գան բարդուելու հիմներուն վրայ: Աւետարանի շունչով մշտանորոգ ու աստուածային յանրաժական լոյսով ողողուն Եկեղեցին Հայոց ձեռնածալ ու անտարբեր չէ մնացած երբեք, այլ իրովսանն աջակցած ու շինիչ գործունէութիւն ցուցաբերած է ծովածաւալ կարիքներուն հանդէպ՝ պարզեւելով հայուն հոգեւոր մխիթարանք եւ սփոփանք,

աւետարանական կրթութիւն եւ հայեցի դաստիարակութիւն:

Հայաստանի վերանկախացումէն ի վեր, Հայոց Եկեղեցին տենդագինս գործի լծուած է վերագտնելու այն ամէնը, ինչ կորսնցուցած էր Խորհրդային տարիներուն, որք են՝ կրօնի ու խղճի ազատութիւն, անհատական ու կրօնական արժանապատուութիւն, հոգեւոր կեանքի զարթօնք եւ աշխուժացում, բռնագրաւուած վանքերու եւ մենաստաններու ազատագրում, վանքապատկան գոյքերու եւ կալուածներու վերադարձ են: Հայրենի պետութիւնը, ներկայիս, ամենայն յարգանքով կը վերադարձնէ այն ամէնը ինչ կը պատկանէ Հայոց Եկեղեցիին: Միջանկեալ կ'արժէ նշել, որ Եկեղեցի-Պետութիւն յարաբերութիւնը սիրալիր է ու յարգալիր: Հետեւաբար, այժմ պատմութեան նոր էջ բացուած է այս երկուքին միջեւ եւ օրըստօրէ կը սերտանայ ամոնց բարեկամութիւնը եւ արդիւնաւոր գործակցութիւնը:

Հայրենի երկրի անկախութիւնը եւ մանաւանդ 21-րդ դարը իրենց հետ կը բերեն բազում հարցեր, որոնց կ'արժէ անդրադառնալ՝ եթէ կը փափաքինք պահել Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Եկեղեցականը իրենց կոչումին բարձրութեան վրայ՝ անսակարկ ծառայութեան պատրաստ իրենց Բանաւոր Հօտին:

Յիշեցնենք, որ Հայ Եկեղեցւոյ առաքելութեան վերաշխուժացման սուրբ գործին հրաւիրուած են ոչ միայն եկեղեցական դասին պատկանողներ, այլեւ՝ աշխարհականներ: Մեր եկեղեցին խիստ կարիք ունի այս երկու տարրերուն հոգեւոր, բարոյական ու իմացական ներդրումին, ինչպէս նաեւ նիւթական աջակցութեան: Իբրեւ Ազգային Եկեղեցի, ամենքին մասնակցութիւնը պարտաւորիչ է՝ անկախ սեռէ եւ տարիքէ, վասնզի հաւատքը խտրականութիւն չի ճանչնար:

Ապահովել ետք ազգին բոլոր զաւակներուն օժանդակութիւնը, այժմ նշենք թէ նոր դարասկզբին ինչպիսի պարտական- նութիւններ ունին Հայ Եկեղեցին եւ Հայ Եկեղեցականը:

Ա. Արտագաղթի Կասեցում Հայաստանի Մայր Հողէն

Հայ Եկեղեցւոյ առաջնակարգ ու բարոյական պարտականութիւնն է ահագանգ հնչեցնել, որ հայութիւնը հետզհետէ կը պարպուի Հայաստանէն: Հայ Եկեղեցին դառնապէս կ'ողբայ որ իր հարազատ զաւակները կ'արտա-

գաղթեն դէպի աշխարհի բոլոր ծագերը ու կը ցրուին: Մեր մայրենի երկրի ազգաբնակչութեան թիւը իջած է վտանգաւոր գիծին: Արտագաղթը, մանաւանդ փոքր ազգի մը համար մեծ աղէտ է ու դժբախտութիւն: Մարդուժն է որ կը պակսի, ստեղծագործական միտքն է որ կ'անհետանայ, աշխատող բազուկն է որ կը դադրի: Հայրենիքը դատարկել հայութենէ, համարժէք է գայն սնանկացնելու և արծաթեայ սկուտեղին վրայ ոսոխին յանձնելուն:

Բնական է, որ լուրջ պատճառներ կան որ մեր հայրենակիցները կը թողուն հայրենիքը ու մէկընդմիջտ կը հեռանան: Չենք ըսեր որ կը թողլըն գայն ու կը մոռնան: Շատեր հեռուէն կը սիրեն ու կը փայփայեն գայն, վասնզի կը վախճան, որ «կ'այրէ, եթէ շատ մօտենան»: Հայրենիքի կարօտը սակայն, ճշմարիտ հայրենասէրին համար, հեռուէն ալ կը տոչորէ անոր հոգին: Իրօք, դժուար է ապրիլ հայրենիքէն դուրս եւ տառապիլ հայրենաբաղձութենէ (nostalgie): Ատենօք, Հայ Եկեղեցին կոչ ըրաւ արտասահմանի հայութեան՝ ներգաղթելու մայր հայրենիք և զբաղելու հայրենաշինութեամբ: Արեւմտահայը ամենայն պարտաճանաչութեամբ անսաց այդ հրամանին, թէպէտեւ վիրաւոր հայրենիքը ի վիճակի չէր ամենեւին ընդունելու մեծ ներհոսք մը: Եկեղեցին իր բարձր կոչումին վրայ գտնուեցաւ և կատարեց իր խղճի պարտքը՝ հայրենադարձելով տասնեակ հազարաւոր հայորդիներ: 21-րդ դարու սեմին, թող Հայ Եկեղեցիին և Եկեղեցականին առաջնահերթ եւ սրբազնագոյն պարտականութիւնը ըլլայ քաջալերել որ հայը, ցուպն ի ձեռին, չղառնայ աստանդական և շրջի զանազան քաղաքներ և հիւծի: Հայրենիքը, իր բոլոր դժուարութիւններով հանդերձ, մեր ամենքին կեդրոնն է: Անցումային շրջան ապրող բոլոր երկիրները ունին լուրջ հարցեր, որոնց բարօք լուծումը ժամանակի կը կարօտի: Անմահ Գոսանը ճիշդ երգէ՝ «Ձախտող օրերը ծմրան մման կու գան ու կ'երթան, վիատելու չէ»:

Հարկ է Հայրենիքը պահել ու պահպանել, զօրացնել ու բազմացնել ի գին ամէն գոհողութեան: Հայոց Աշխարհը հայութեան է վայել: Ի վերջոյ, չկայ ազգ առանց հայրենիքի:

Բ. Հայ Եկեղեցոյ Միութիւն

Հայ Եկեղեցոյ երկփեղկումը մեծ տագնապ է որ դեռեւս կը շարունակուի: Տասնեակ

տարիներէ ի վեր մեծ չարիք եղած է բաժանումը փոքր ազգի մը համար: Ներկայիս, երբ Մայր Հայաստանը վերանկախացած է և ունի իր ուրոյն կառավարչածելը և հպատակ չէ ոչ ոքի, մի՞թէ ատենը չէ որ ցանկալի միութիւնը իրագործուի, որպէսզի ի սպառ վերանան անտեղի վէճերը, հակառակութիւնները, անհամաձայնութիւնները, կրկնակի ծախսերը, վատնումները, աւելորդ ձեռնարկները, եւն: Վիրաւոր հայութեան համար, ներկայ դարու պահանջներէն կարեւորագոյնը կը համարենք Հայ Եկեղեցոյ միութիւնը, որպէսզի վերջ գտնեն բոլոր տգեղ երեւոյթները և ժողովուրդը միանգամընդմիջտ միանայ մէկ դրօշի ու գմբէթի ներքոյ: Հոգեւոյս Կաթողիկոսները տարիներով ժողովներ գումարեցին, խօսեցան, գրեցին, աշխատեցան, յորդորեցին, երազեցին, ու յաւերժութեան անցան՝ առանց դոյզն արդիւնք մը տեսնելու: Այսօր, երբ կը խօսուի 21-րդ դարու պահանջներու մասին, Հայ Եկեղեցին չկողմացնելու և ինքնամփոփ կամ ինքնապարփակ չդարձնելու, և գայն կենդանի հաստատութեան վերածելու մասին, ինչպէ՞ս կարելի է մտահան ընել մեր բաղձալի միութիւնը, որ դեռեւս կը յամենայ: Բաժանման տուն տուող պատճառները անհետացած են վաղուց, բայց միութեան մասին բացարձակապէս խօսք չկայ: Միութեան աշխատանքները յառաջ տանող յանձնախումբերը վաղուց հանգստեան կոչուած են: Բաժանեալ եկեղեցին կը շարունակէ կաղն ի կաղ քալել և քայլերը ուղղել դէպի կատարեալ անորոշութիւն: Այսպիսով, վերին իշխանութիւնները նոր սերունդին, նոր դարաշրջանի սեմին, կը պարզեն վարչականօրէն բաժնուած եկեղեցի մը՝ բաժան-բաժան ժողովուրդով: Ի՞նչ տխուր մտածում: Հայոց Եկեղեցին ժամանակի շռայլութիւնը չունի սպասելու տարիներ եւս իրագործելու միութիւնը: Ծաւալուն աշխատանքներ կան, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուինք, և որոնց յաջողութեան համար միասնականութիւնը կենսական է: Զոյգ Աթոռներուն սերտ գործակցութիւնը աւելի քան անհրաժեշտ է ու հրամայական ներկայ դարուն: Աշխոյժ գործակցութիւնը անշուշտ որ կենսական է, բայց միութիւնը՝ շատ աւելի բաղձալի, օգտակար ու բարեբար: Կանոնադրութիւնը անշուշտ մեծ դեր պիտի կատարէ ապագայի համախոհ ու համերաշխ գործակցութեան: Հարկ է վերակենդանացնել Միութեան Յանձնախումբը և անյապաղ գործի մղուիլ, վասնզի կարելի չէ

հաշտուիլ ներկայ անբաղձալի կացութեան հետ:

Միութեամբ կը զօրանանք և ուժերու համախմբումով կը յառաջանանք:

Գ. Հայ Լեզուի Պահպանում

Հայ Եկեղեցիին ու Եկեղեցականին համար մեծ հարց է հայոց լեզուի նահանջը: Հայերէնը, որ դարերու մրրիկներուն ընդմէջէն մեզի կը հասնի իբրեւ մի կտոր նշխար, այսօր, Սփիւռքի բովանդակ տարածքին, հետզհետէ կ'ընկրկի, մեծ քայլերով կը նահանջէ անվերջ: Ինչ որ մեր ոսոխը չի կրցաւ, մենք ենք որ կը կատարենք այն՝ սիրով և անտարբերութեամբ: Այո, մենք ենք որ կը լքենք մեր լեզուն, կը սպաննենք, կ'աղճատենք, կ'այլաստենք, կ'արհամարհենք, կը մոռնանք: Արեւմտեան այս ամերուն վրայ, հայ լեզուն կը ցամքի, վասնզի «անգործնական» է, «շահաբեր» չէ, «շուկայական» լեզու չէ: Շատ հայորդիներ կը ցփին, որ հայերէն չեն կրնար խօսիլ, որովհետեւ իրենց ծնողները չեն գործածած տան մէջ: Ծնողները չեն խօսած, որովհետեւ փափաքած են անգլերէն խօսելով ընդունիլ տեղական հասարակութեան կողմէ ու մերուի անոնց հետ: Բնականաբար, տուժած է հայոց լեզուն:

Հայոց լեզուն է որ զմեզ օղակաւորած է այսքան դար և պահած մեր ինքնութիւնը: Այսօր, այդ լեզուի մշտագոյությունը լքօրէն վտանգուած է: Հայ Եկեղեցին, խորապէս մտահոգ այս ծանր կացութեամբ, Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, դիմած է բազում միջոցներու, որպէսզի կարենայ փրկել կորստեան ճամբան բռնած մեր մայրենի լեզուն: Յորձանքին դէմ կուրծք դրած, տասնեակ տարիներէ ի վեր կը պայքարի Եկեղեցին՝ ստեղծելով շարքաբերայ կամ կիրակնօրեայ Հայ Դպրոցներ: Գնահատելով հանդերձ կատարուածը, պէտք է նշել որ եղածը խիստ անբաւարար է, չըսելու համար՝ անյուսալի: Հիմնական լուծում է հարկաւոր, և այդ կապուած է թէ՛ Հայ ամենօրեայ դպրոցի գոյութեան, եւ թէ՛ տան մէջ հայերէնախօսութեան հետ: Ուրիշ ելք չկայ: Անոնք որոնք կը խորհին թէ առանց հայերէն խօսելու կրնան հայ մնալ, շատ բարի, առարկութիւն չունինք: Պահ մը սակայն թող մտածեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը հայ լեզուին, եթէ ամէն մէկը այդպէս մտածէ: Ո՞վ պիտի գրէ եւ կարդայ, խօսի ու երգէ այդ լեզուով: Ոմանք կը պատճառաբանեն թէ լեզուն կարելոր չէ՝ հայ

ապրելու եւ մնալու համար: Նման կարճատեսներ չեն կրնար տեսնել որ լեզուն մարմնացումն է հայ հոգիին, հայ կեանքին, մտածումին ու ապրելակերպին: Հայ լեզուի մէջ է հայ կեանքը և առանց անոր, մեր գոյութիւնը կը դադրի շուտով: Հրեաներ իրենց հազարամեակներու լեզուն կենդանացուցին և պետական մակարդակին բարձրացուցին: Եբրայերէնը այսօր պաշտօնական ու պետական լեզուն է որ ամէն ոք Իսրայէլի մէջ պարտի սորվիլ ու գործածել: Մենք մեր կենդանի լեզուն ոչ միայն կ'այլափոխենք, կ'եղծենք, այլեւ առ ճանապարհաւ կը լքենք: Այս այն լեզուն է, որ ազգ դարերով «ղայիմ» պահած է, անշարժ ու ամսասան: Մեր նախահայրերը այս լեզուով հաղորդակցած, աղօթած, երգած, խնդացած ու լացած են: Ան այսօր հասած է անդունդի եզրին եւ ... ի մօտայ կը կորչի՝ եթէ հիմնապէս չփոխուի մեր դիրքը եւ վերաբերմունքը անոր հանդէպ:

Քսանմէկերորդ դարուն, Հայ Եկեղեցիին առաջնահերթ ու սրբազան պարտականութիւնն է կոչ ուղղել համայն հայութեան, մանաւանդ հայ երիտասարդ սերունդին, սորվիլ մայրենին ու անոր ուժգին փարիլ, կաթոգին ու կարօտագին սեղմել կրծքին ու բաց չթողել:

Լեզուն հասարակութեան բերնին մէջ հաղորդակցութեան միջոց է: Չայն գործածող զանգուածը պարտի յարգանք ցուցաբերել մեր դարաւոր լեզուին հանդէպ, որ չըլլայ թէ աղմուտի ան, այլափոխուի ու դառնայ անհասկանալի: Այս է որ կը կատարուի քիչ մը ամենուրեք, երբ ականատես ու ականջալուր կ'ըլլանք աղաւաղուած, ռամկացած հայերէնի մը, որ լոկ ամօք ու նախատինք կը բերէ մեր ժողովուրդին: Մեր հայ բառագանձը, որոշ մարդիկ, խճողած ու ծանրաբեռնած են տգեղ, օտարաւոր: Ու զգուշիլ բառերով: Փոխառութեանց չափ ու սահման չէ մնացած: Հայոց լեզուն խեղդած են օտար բառերով այն աստիճան, որ երբեմն կարիք կը զգացուի բառարանին դիմելու՝ հասկնալու համար արտայայտուած միտքը: Քերականական տարրական օրէնքները խախտած խօսակցութիւններ ու գրութիւններ կարելի է հանդիպիլ ամէն տեղ: Մարդ ուղղակի կ'ամչնայ ու կ'արգահատի ի լուր աղճատուած ու խեղափոխուած հայերէնի գործածութեան: Այս ապերասան ու անպատասխանատու ընթացքը մեր լեզուն նսեմացուցած ու աստիճանագրկած: Յարգանք է պէտք հայ լեզուի հանդէպ:

Դ. Ամուր եւ Անխախտ Հայ Քրիստոնէական Հաւատք

Հայ առհասկան հաւատքն է խնդրոյ առարկայ ի Հայաստան և ի սփիւռս աշխարհի: Մեր պապերու նուիրագործութեամբ ու սուրբ հաւատքն է որ կ'առկայ յայսօր: Քիչ մը ամէն տեղ, աշխարհի չորս ծագերուն, Լուսա-ւորչի լուսաւոր կանթեղն է որ կը հանգի: Հայոց աղօթքներն ու շարականներն են որ կը ցամքին հայ շրթներուն վրայ: Սուրբ միտոնն է որ կը սրբութի հայու ճակատէն: Երկաթագիր աղօթագիրքերն են որ կը լքուին: Հայը՝ ազդուած Հեռաւոր Արեւելքի կրօններուն մատուցած իմաստասիրական ուսուցումներէն ու ճարպիկ քարոզիչներու ճամարտակութիւններէն, հետզհետէ կը շեղի իր նախնիներու հաւատքէն և կը զլորի աղանդաւորներու ճանկերուն մէջ, ուրկէ չիք փրկութիւն, այլ կայ՝ կորուստ, այլաստութիւն: Հայաստանի ներկայ աղանդներէն գէթ յիշենք՝ Էմոնները (Էմոնցիոնալները, Emotionalists, Դիւրագգացները), Եհովայի Վկաները, Հոգեգալստականները կամ Յիսունականները, Պապիստները (Baptists) եւ Աւետարանի Քրիստոնէաները (Սկրտական յարանուանութիւն), Մորմոնները, Ատվենտիստները (Adventists), Սատանայապաշտները, «Կեանքի Խօսք»ի աղանդին հետեւողները եւն: Այս վերջինը կը համարուի «հակահայկական, հակազգային, հակաքրիստոնէական, հակաբարոյական և հակաաւանդոյթային»: Աղանդապետները, անամօթաբար, իրենց ազգակործան ու հայրենաքանդ քաղաքականութեամբ, Հայոց Աշխարհը վերածած են Արշակաւանի: Անոնց ապերասան գործունէութեան հոգեկան ու հոգեքանական վնասները ահռելի են ու աննկարագրելի: Ինչպէ՞ս կարելի է թոմբ քարծրացնել անոնց այս սանձարծակ քարոզչութիւններուն դէմ և ազատել անմեղ ու ազնիւ հայը: Ինչպէ՞ս բացատրել հայորդիին որ այս որոմները չորցնել է հարկաւոր, վասնզի հայոց ճշմարիտ հաւատքի հունտին հետ բացարձակապէս աղերս չունին:

Եկեղեցիին դերը մեծ է այս սուրբ գործին մէջ: Գիտակ ու խղճամիտ եկեղեցականներու կարիքը ունի Հայոց Եկեղեցին, որպէսզի լաւագոյնս մաքառի անոնց դէմ՝ խօսքով ու գրիչով: Չակնկալենք քիտով ու բռունցքով պայքարիլ գառան մորթով ծպտուած այս աղուէներուն դէմ, այլ միայն՝ մեր սրբազան մատենաներով, մեր ոգեշունչ

քարոզներով, մեր վարդապետութեան պարզ ու ոգեպնդիչ բացատրութիւններով: Աշուղ Ջիւանին շատ ճիշդ երգեց ատենին՝ «Գայլը վրան ոչխարի մորթի առած, գառներուն պահապան հսկող է դառած: Արլորը քարոզչու վերարկուն հագած, ամբիոն ելել, խելքի աշեցեք»:

Միշտ նկատի պէտք է առնել որ անոնք հետեւողականօրէն ու անձանձոյթ կ'աշխատին ի խնդիր իրենց նպատակներու լիակատար յաջողութեան: Նոյն ռազմավարութիւնը պէտք է որդեգրենք մենք եւս՝ մեր անզիջող դիրքով ու խստապահանջ կեցուածքով: Այլապէս, մեր եկեղեցոյ կորուստը աներկբայ է: Շատեր յարած իսկ են այդ նոր գաղափարախօսութիւններուն և քիտով ու բռունցքով կորսնցուցած իրենց նախնեաց հաւատքի ճշմարիտ ցոյքերը: Հաւաքական ուժերու զօրակոչ է հարկաւոր մէկտեղելու մեր քարոյական կորովը եւ դիմադրողականութիւնը: Պայքարելու այլ ձեւ չկայ: Չգանգատի՛նք որ անոնք ունին ամէն միջոց, իսկ մենք՝ ոչ: Մեծագումար յատկացումներ կը կատարուին բազմազան ձեռնարկումներու եւ հիմնարկներու: Առաջնահերթ մեր պարտականութիւնը թող ըլլայ հրապարակը ողողել քրիստոնէական ուսումը շեշտող և հայ դաստիարակութիւնը ընդգծող գրքոյկներով, տեսերիզներով, և բոլոր այն հնարաւոր միջոցներով, որ պիտի գան նպաստելու անոր հոգեւոր գիտելիքներու ամրապնդման: Անյապաղ կատարենք մեր գործը խղճմտօրէն, եւ արդիւնքը պիտի ըլլայ դրական ու շինիչ:

Ե. Հայ Եկեղեցին՝ Դէմ Յանդիման Այլ Յարանուանութիւններու

Մենք քաջատեղեակ ենք, որ Քրիստոնէական կարգ մը յարանուանութիւններ, Հայաստանի անկախացումէն ի վեր, գործի լծուած են տենդագինս՝ «դարձի բերելու» մեր հարազատ ժողովուրդի զաւակները: Անոնք տիւ և գիշեր կը տքնին մարդոքսութեամբ և իրենց ուռկանները կը լեցնեն պարարտ որսերով: Օգտուելով մարդկանց իրաւանց ու յարգանաց թոյլատու օրէնքներէն, անոնք խտրութիւն չեն դնել հաւատացեալի ու անհաւատի միջեւ: Անոնք եկած են վերջնականապէս նուաղելու հայոց լոյսը, մարելու հայոց փարոսը: Այս ազգաքանդ գործունէութիւնը անցեալին եւս իր անհամար վնասները պատճառած է. ջլատած է մեր ներքին միասնականութիւնը (շատ մը հայեր

առաջնորդելով օտար փարախներ ...), վիրաւորած մեր կրօնական արժանապատուութիւնը, պակսեցուցած մեր ազգային եռանդը, խլած մեր ներանձնական ազատութիւնը: Մեր ազգի և եկեղեցւոյ դարաւոր արիւնալի պատմութիւնը ո՛չ մէկ նշանակութիւն ունի անոնց համար: Ընդհակառակը, անոնք կը խեղաթիւրեն հայ եկեղեցական դրուագներ ու թուականներ, կ'եղծեն ու կը խաթարեն հայ հոգեւոր կեանքի շքեղ երբք: Կրկին ու կրկին յիշեցնել է պէտք այս յարանուանութիւններու պետերուն, որ Հայաստանեայց Եկեղեցին ազգային նկարագիր ունի և կարելի չէ՝ անջատել հայ ժողովուրդը իր ազգային ու եկեղեցական պատմութենէն, մայր լեզուէն, դարաւոր սրբութիւններէն, սրբազան աւանդութիւններէն, եկեղեցահաստատ օրէնքներէն, տոհմիկ կամ ցեղային յատկութիւններէն, միով բանի՝ իր խորունկ ակունքներէն: Հայուն մէջ ազգայինը և եկեղեցականը ներհիստած են ու կը մնան անբալտելիօրէն շաղկապուած: Անցեալի ձախող փորձերը հարկ չկան կրկնելու, վասնզի մեր ժողովուրդը բաջ գիտակ է, որ անոր կեանքը ընդելուզուած է իր անմահ քաջերու եւ Քրիստոսասնունդ սուրբերու արեամբ: Այլ խօսքով, Հայոց պատմութիւնը կարելի չէ՝ տարանջատել եւ ներկայացնել իբր զատորոշ և ուրոյն պատմութիւն, որ ո՛չ մէկ աղերս ունի հայ եկեղեցւոյ կեանքին հետ: Նման չարափոխութիւններ անցեալին չարաչար պարտութեան դատապարտուեցան, որով հետեւ ճշոյլ մ'իսկ ճշմարտութիւն չէին պարփակեր: Աչքի լոյսի պէս պահենք Աշուղ Ջիւանիի մարգարտեայ խօսքերը՝ «Պահպանենք մեր լեզուն, մեր եկեղեցին, մեր սովորութիւնը, ծէսը առանձին: Պապերից մնացած գանձ են թանկագին, կը վկայեն երկինք ու երկիր, Հայեր»:

2. Հայ Երիտասարդ Սերունդի Հոգեւոր Կեանքի Կոչ

Երիտասարդ սերունդը հարկ է որ իր գործօն մասնակցութիւնը ցուցաբերէ մեր կեանքի բոլոր փուլերուն եւ ապրի հոգեւոր վերագարթօնք: Տասնեակ տարիներու անաստ-ւածեան վարչածելը մեծամեծ վնասներ պատճառեց հայաստանաբնակ հայ երիտասարդին՝ խլելով զինք իր եկեղեցւոյ մայր ծոցէն և աշխատեցնելով: Համայնավարութիւնը քանդեց, կործանեց այն ամէնը ինչ մեր նախահայրերը

պատրաստեցին մեզի համար: Հայ երիտասարդը զրկուած մնաց այն հոգեւոր սնունդէն որ պիտի գար զինք խմորելու, սնուցանելու, յղկելու և մշակելու քրիստոնէական ոգիով: Այժմ պահն է վերստին որ Եկեղեցին Հայոց կոչ ուղղէ Հայ երիտասարդին գալու և տէր կանգնելու իր սրբազան հաւատքին, աւանդոյթներուն, սրբութիւններուն ու հոգեւոր մշակոյթին: Հայ սերունդի սեպուի ու անյետաձգելի պարտականութիւնն է սորվիլ, իրացնել ու ապրիլ հոգեւոր կեանքը: Կեանքի պէտք է կոչել մեր բոլոր արժէքները, որոնք բարոյակամացնող են ու վեհացուցիչ: Մեր Եկեղեցին դերը շատ մեծ է ու կարեւոր՝ գիտելիքներու ու գանձերու փոխանցման մէջ: Եկեղեցին չի կրնար թերանալ այս սուրբ գործին մէջ, վասնզի իր առաքելութեան մէջ կորիզային նշանակութիւն ունի: Հայ նոր սերունդը մեր ներկան է ու ապագան: Անոր պիտի վերստահուին ու յանձնուին մեր սրբազան աւանդները: Արդ, մեր պարտականութիւնն է, որ ամէն ջանք թափենք երիտասարդ Հայը լուսաւորելու մեր նախնեաց հոգեւոր ժառանգութեամբ: Մեր ազգային հարստութիւնը մեր մշակոյթին մէջ է, գայն հարստացնել է հարկաւոր:

Մեր հոգեւոր մշակոյթը ի կեանս պէտք է վերակոչել: Հայ Եկեղեցականը սրբութեամբ ու աշարջութեամբ մօտենալու է այս փափուկ գործին: Ան պեղելու է մեր նախնեաց մատենաները եւ ի յայտ բերելու այն բոլոր գեղեցկութիւնները, որ զուտ տոհմիկ են և հայավայել: Ան ուսուցանելու է այն ամէնը ինչ մարդս կը մարդացնէ, կ'ազնուացնէ ու կը վեհացնէ: Հոգեւոր կեանքի վերաշխուժացումով միայն կարելի պիտի ըլլայ երիտասարդին գետնէլ ուղիղ ճանապարհի վրայ: Քրիստոնէայ հայուն նպատակակէտը պէտք է ըլլայ ապրիլ ազնիւ, պարկեշտ ու աստուածահաճոյ կեանք:

Արտասահմանի ափերուն վրայ շատ աւելի լուրջ է հայ երիտասարդ սերունդի հայապահպանումը և հոգեւոր կրթութիւնը, քանզի ամէն գաղութ չէ որ օժտուած է հայ կրթօճախով: Եկեղեցին կրկնակի պատասխանատուութեան առջեւ կը գտնուի, երբ ծուխին մէջ ամենօրեայ հայ դպրոց գոյութիւն չունի: Եկեղեցականը բազում պարագաներուն, կը գրտնուի իր խիղճին առջեւ եւ բարոյապէս կը պարտաւորուի կատարել իր կարելին: Բեմի քարոզները անբաւարար համարելով, ան կը ձեռնարկէ շաբաթօրեայ դպրոցին, որպէսզի հայեցի կրթութիւն ջամբէ նոր սերունդի

գաւակներուն: Քրիստոնէական դաստիարակութիւնը եւս կը ստանձնէ եկեղեցին այդ դպրոցին միջոցաւ, որպէսզի ներկայ սերունդը հաղորդակից դառնայ իր առհաւական ժառանգներուն: Արդարեւ, դժուարին պայմաններուն մէջ իրագործուող այս սուրբ առաքելութիւնը, տուած է իր բարերար արդիւնքը եւ հարկ է գայն շարունակել հակառակ բոլոր մեծամեծ խոչընդոտներուն ու խոտերուն:

Է. Հայ Եկեղեցականի Գիտական Պատրաստութիւն Եւ Մտապաշարի Մշտական Հարստացում

Մեր Երանաշնորհ Հայրապետները հաստատած են որ բարեկարգութիւնը կը սկսի եկեղեցական դասով: Մեր մեծ ու անմահ աշուղ՝ Սայաթ Նովա եւս պատգամած է՝ «Յիրիք բան կայ՝ հոգու, մարմնու կարգումն է՝ գիր սիրէ, դալամ սիրէ, դավթար սիրէ»: Հայ Եկեղեցիին համար առաջնակարգ պարտականութիւնն է պատրաստել նուիրուած եկեղեցականներ, համեստ մշակներ, գիտական մտապաշարով ծառաներ և իրենց սրբազան կոչումին գիտակ ու ատակ անհատներ: Բա՛ւ է ինչ Հայոց Եկեղեցին տառապեցաւ ի ձեռս միջակութիւններու եւ բախտախնդիրներու, որոնք մեր բազմաշարշար եկեղեցին քաշքշեցին իրենց անբաւարար գիտելիքներով եւ շահագործեցին գայն իրենց եսին, փառքին ու հանգիստին համար: Անոնք իրենց երկրային վարձքը ստացան ու անշուքօրէն անցան ու մոռցուեցան: 21-րդ դարու Հայ Եկեղեցականը պարտի ըլլալ ճշմարիտ առաջնորդ իր Բանաւոր Հօտին՝ իր բազմակողմանի ու անծայրածիր գիտելիքներով: Եկեղեցականը պարտի գէթ մէկ քայլով առաջ ու մէկ մատնաչափով բարձր կանգնիլ ժողովուրդէն, ինչպէս անցեալին էր: Եկեղեցականը, ոչ շատ հեռու անցեալին, գրիչի ու խօսքի, մտքի ու հոգիի մարդն էր, և կ'ակնկալուի որ այդպէս ալ շարունակէ մնալ, վասնզի այդ իր կոչումին անբաժանելի մասը կը կազմէ: Կրօնաւորը պիտի չբաւարարուի, այս լուսաւոր դարաշրջանին, սահմանափակուելու վանքերուն մատակարարած մակերեսային գիտելիքներով, այլ ան պիտի շարունակէ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու ջամբած գիտելիքներով, ինչպէս նաեւ ինքնաշխատութեամբ՝ զարգացնել ու մշակել իր միտքը

նորանոր օգտակար յայտնաբերումներով, գիտներով, գանձերով: Ան պարտի բարձրանալ ծիսակատարութեան պաշտօնէն վեր և ընդգրկել նոր ոլորտներ գիտութեան ու արուեստի: Ժողովուրդը ո'չ միայն սքեմը պէտք է յարգէ, այլև՝ սքեմակիրը, ո'չ միայն վեղարը, այլև՝ վեղարակիրը: Կրօնաւորին միտքը պէտք է ըլլայ մշտաբոց ու հոգին՝ բարեկիրք, գերագին: Ան ապրելով քսանմէկերորդ դարուն մէջ, անոր միտքը պիտի ըլլայ հինգերորդ դարու մեր շնորհագարդ վարդապետներու գիտական ոլորտին մէջ, հոգին՝ ջերմացած Քրիստոսասունդ խօսքերով, սիրտը՝ ջրդեղուած ու ամրապնդուած Աւետարանի ոգիով: Հոգեւորականը, ինչքան ալ կըսած ու ընկճուած ըլլայ վարչական գործերու բեռան ներքոյ, ան ժամանակ պէտք է գտնէ առանձնական աղօթքի, խոկումի, վասնզի ան աղօթքի մարդն է, իր հոգեւոր սնունդը և նեկտարը ան կը քաղէ Աստուածաշունչէն, մեր խորունկ, պաղատալից աղօթքներէն, գեղահիւս շարականներէն: Իբրեւ ճշմարիտ հովիւ, իր անձը ան պարտի զոհաբերել իր հաւատացեալներուն համար, հասնիլ անոնց բիրաւոր հոգեւոր կարիքներուն, եւ պատրաստ ըլլալ խորհրդատուութեան ճանապարհով անոնց հոգեքթթեցնել, սփոփել անոնց կարեւոր սիրտերը եւ բարի ուղի հարթել ապագայի համար:

Ներկայ դարաշրջանի Հայ Եկեղեցականը արդի լայնահորիզոն մտածումով ու հոգեբանութեամբ, պայծառ աշխարհա հայեացքով զինուած ու քարմ շունչով տոգորուած, գիտութեան ժամանակակից բոլոր նուաճումներուն մօտէն պէտք է ծանօթ ըլլայ, և հաղորդակից՝ անոնց բարերար ազդեցութեան, որպէսզի, ի պահանջել հարկին, կարենայ զանոնք ի գործ դնել ի բարելաւումն և ի ծաղկումն իր ժողովուրդի կեանքին: Այլ խօսքով, եկեղեցականին մտքի սլաքը պէտք է մշտապէս ուղղուած ըլլայ դէպի բազմազան գիտելիքներու աշխարհը: Մտքի հարստութեամբ ու ճոխութեամբ միայն կարելի է պատուական տեղ գրաւել և լաւագոյնս օգտակար ըլլալ հայութեան ու մարդկութեան: Գովելի է ու ողջունելի, երբ եկեղեցականը, բացի կրօնական նիւթերէն, կ'ընդգրկէ նաեւ գիտութեան ու արուեստի այլ մարգեր: Անոր գիտական հետաքրքրութիւնը պէտք է ըլլայ անսահմանափակ ու անպարագիծ: Պէտք չէ՝ բնաւ ընթանայ մէկ ուղղութեամբ և կանգ առնէ: Ինչքան ընդարձակ ինքզինքն ու ընդլայնէ իր

մտահորիզոնը, այնքան աւելի արդիւնաւետ կ'ըլլայ անոր գրական, հովուական գործունէութիւնը: Այստեղ փակագիծի մէջ նշենք, որ մենք հանդիպած ենք օտար եկեղեցականներու, որոնք մասնագիտացած են պարտիզամշակութեան, միջատաբանութեան, աստղագիտութեան, իրաւաբանութեան, լեզուաբանութեան, բառարանագրութեան, երաժշտութեան եւ այլ ճիւղերու մէջ: Այս ամբողջը ոչ միայն միտքը կը զարգացնեն, այլեւ եկեղեցականը կը դարձնեն արժէքաւոր, ընտրուած ու փնտռուած անձնաւորութիւն: Ոմանց համար, դժբախտաբար, եկեղեցականութիւնը դարձած է ժամանակավրէպ, կամ կեանքի մէջ ձախողած անձերու ասպարէզ: Ներկայ գօրեղ դարը, ընդհակառակը, ճնշում կը բանեցնէ եկեղեցականութեան թեկնածուներուն վրայ, որ այս սուրբ գործին համար հարկաւոր են պէսպիսի շնորհներ, կարողութիւններ, բացառիկ տաղանդներ, գիտութեան ատակութիւն, ուսումնառութեան յանձնառութիւն, կոչում, հաւատք, ծառայելու ոգի եւայլն: Հարկ է մեր Ե. Դարը՝ Ոսկեդարը վերակենդանացնել, և գիտական, բանասիրական, եկեղեցագիտական, կանոնագիտական եւայլն աշխուժութիւն յառաջացնել: Շատ բան կայ ուսուցողական մեզի այդ դարաշրջանէն: Մեր Ոսկեդարի Թարգմանիչները, եկեղեցական լուսամիտ դէմքերը, երախտագէտ գործ տեսած են, որոնց հանդէպ յաւերժօրէն կը մնանք անվճար պարտապաններ:

Ը. Քարոզխօսութեան Բնոյթը

Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ քսանմէկերորդ դարու սեմին խիստ կարիք ունի քարոզխօսութեան վերանայման ու զարգացման: Մեր ամենախոցելի բնագաւառներէն մէկն է այս: Քարոզխօսութիւնը անհրաժեշտ է մեր եկեղեցիէն ներս, վասնզի հաւատացեալը կ'ակնկալէ ստանալ աստուածաշնչական շինիչ, դաստիարակիչ պատգամ: Արդի եկեղեցականը, նախ եւ առաջ, լաւ սերտած պէտք է ըլլայ Աստուածաշունչը, աստուածաբանութիւնը, կրօնական մատենաները, հայոց պատմութիւնը, հայ եկեղեցական պատմութիւնը, մատենագրութիւնը եւ այլ յարակից նիւթեր, որպէսզի, ի պահանջել հարկին, կարենայ պատշաճ մէջբերումներ ընել հայ և օտար մատենագիրներէն, եկեղեցւոյ երանաշնորհ Հայրերէն եւն: Քարոզիչ եկեղեցականին հայերէնը պէտք է ըլլայ անսայթաք,

վճիտ, պատկերները՝ տեղին, շինիչ ու բովանդակալից, (արտերկրի մէջ, ան պէտք է տիրապետէ նաեւ տեղւոյն լեզուն): Ժամանակավրէպ պատմութիւններ ու վերացական կամ վերամբարձ ոճով խօսքեր պիտի իյնան ապառաժի վրայ ու մնան ապարդիւն: Եկեղեցականը, բնական է, իր քարոզխօսութեան նիւթերը պիտի ընտրէ Աստուածաշունչէն, տօներէն, անոնց խորհուրդներէն: Յաւուր պատշաճի քարոզները պարտին ընդարձակուիլ ու մշակուիլ, և մանաւանդ՝ աղերսուիլ և կամբջուիլ մեր ներկայ կեանքին հետ: Աստուծոյ խօսքը կենդանի դարձնելու համար, քարոզիչը պէտք է խօսի վառ օրինակներով եւ ջանայ կապել խօսածը՝ հասարակութեան հետաքրքրող, մտահոգող ու եռեւեփող հարցերու հետ: Այլապէս, քարոզը կը մնայ անարձագանգ ու անազդեցիկ:

Քարոզխօսութեամբ է որ քարոզիչը Բանաւոր Հօտին պիտի ուսուցանէ, ուղղութիւն տայ, բացատրէ, լուսաբանէ, կրթէ, դաստիարակէ, մխիթարէ, ամոքէ: Քարոզները պէտք է ընդգրկեն նաեւ խիստ այժմեական ու բարոյականացուցիչ նիւթեր: Արեւմտեան ափերուն վրայ, ուր հասարակական, բարոյական ու կենցաղական հարցերը անթիւ են, քարոզիչը պարտի անդրադառնալ ժողովուրդը յուզող նիւթերուն, որպէսզի եկեղեցւոյ դիրքը յստակ ընէ այս կամ այն հարցի վերաբերեալ: Բարոյագիտական հարցեր արծարծող (վիժում, գթամահ, դիակիզում, միասեռականութիւն, նախամուսնական յարաբերութիւն, յղարգելութիւն եւն) գրքոյկներ պէտք է հայթայթուին հովիւներուն, ուր մանրամասնութեամբ բացատրուած ըլլան Հայ Եկեղեցւոյ դիրքը, աստուածաբանութիւնը և առնուելիք գործնական քայլերը: Նման աշխատանք մը անյետաձգելի կը դառնայ, երբ հովիւը երբեմն ստիպուած անձնական մօտեցում կը ցուցաբերէ զանազան հարցերու շուրջ: Նման բարդ հարցեր սաստիկ վիճելի են և դժուարալոյծ: Խորանը չէ՝ տեղը մտածելու թէ ինչպէ՞ս կարելի է պատասխանել նման հարցերու: Այս և յարակից բարոյական հարցեր, լուրջ, մանրագին բնութեան կը կարօտին: Պատասխաններու միօրինակութիւն ստեղծելու համար, հարկ է որ հովիւը ի ձեռին ունենայ պաշտօնական գրքոյկ մը եկեղեցւոյ վերին իշխանութենէն, որպէսզի բռնադատուած չզգայ իր անձնական կարծիքը յայտնելու և թիրիմացութեանց տեղի տալու: Ի դէպ, յիշենք որ

մեր քոյր եկեղեցիները վաղուց կատարած են այս գործը՝ մեծապես դիւրացնելով հովիւին պարտականութիւնը:

Ներկայ երիտասարդ համալսարանական սերունդը կարիք ունի բարձրորակ, իմաստալից, գործնական բարոզներու, պատգամներու, որպէսզի կարելի ըլլայ զանոնք պահել Հայ Եկեղեցիէն ներս: Պարագաներ կան, երբ երիտասարդը իր իմացական ու հոգեկան յագուրդը փնտռած է այլ՝ օտար եկեղեցիներու մէջ եւ վերջնականապէս հեռացած: Հայ եկեղեցականին առաջնակարգ պարտականութիւնն է՝ խնամուած, կոկիկ, տեղեկալից ու ոգետրիչ բարոզներ խօսիլ որպէսզի հաւատացեալը ոգեպնդուած զգայ իր հաւատքին մէջ եւ հոգեկան գոհունակութեամբ մեկնի եկեղեցիէն:

Թ. Հայ Եկեղեցական Երաժշտութեան Ներկայացում

Այս դարու սեմին, Հայ Եկեղեցին և Եկեղեցականը պարտին կարգի բերել հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը՝ մատուցելով գեղեցիկ ներկայացում մեր հաւատացեալ ժողովուրդին: Բազմիցս գրուած ու շեշտուած իրողութիւն է, որ եկեղեցական երգեցողութիւնը մեծաւ մասամբ կը գտնուի չափազանց աղքատիկ, անխմած ու անփառունակ վիճակի մէջ: Մեր հոգետր երգերը՝ անմման ու չքնաղ գանձերը, կ'երգուին անհոգատարութեամբ ու անտարբերութեամբ: Չկայ ձայներու ներդաշնակութիւն: Երգէ աւելի գոռոռոց է որ կը լսուի և՛ սուրբ խորանէն, և՛ երգեցիկ դասէն: Այս ահաւոր երգեցողութիւնը տհաճութիւն կը պատճառէ հաւատացեալին, որ եկած է աղօթելու, հոգեպարար արարողութեան ներկայ գտնուելու և ոգեշնչուելու:

Նոր մտահոգութիւն մը չէ՛ որ այստեղ կ'արտայայտենք: Սա ցաւ մըն է որ տասնեակ տարիներէ ի վեր նեղած ու չարչրկած է մեզ ու դեռեւս կը շարունակուի մնալ անդարման: Կոմիտաս Վարդապետ քանիցս անդրադարձած է այս կարեւոր հարցին և՛ ընդվզումը արտայայտած: Ան շատ աշխատանք տարած է այս ուղղութեամբ՝ մշակելու ձայները, ազնուացնելու եւ բիրեղացնելու կատարողական արուեստը: 1913 թուականին Մարկոյին գրուած նամակին մէջ, Կոմիտաս Վրդ. կը նկարագրէ Էջմիածին վանքին անխմած երգեցողութիւնը՝ «Վանքի երգեցողութիւնը դար-

ձել է գիւղականէն ստոր. Ժխոր, աղաղակ, խառնաձայն ճչեր, ահա բեզ երգեցողութիւն ... »: Կոմիտաս Վրդ.ին նամակներուն մէջ յաճախակի կարելի է հանդիպիլ նման սրտցաւ նկատողութիւններու:

Ներկայիս, բարի ձգտում կայ Ս. Պատարագը երգելու եռաձայն կամ քառաձայն՝ յատկապէս տօնական օրերուն: Անշուշտ որ գեղեցիկ կը հնչէ մեր Պատարագը, եթէ երգուի բազմաձայն, բայց անկար ու խռպոտ ձայներով, ճիշերով, առանց բաւարար փորձի, կարելի չէ նման բան ձեռնարկել: Մշակուած ձայներ են հարկաւոր եկեղեցական երգեցողութեան համար: Թոյլ տալ որ համբակները իրենց թերուս վիճակին մէջ առաջնորդեն մեզ սրբազան երգերը, խաթարեն ու խաղրի վերածեն, կատարեալ յանցագործութիւն է: Այս ուղղութեամբ Կոմիտաս Վրդ. վշտահար սիրտով, 1910 թուականին, Մատթէոս Բ. Հայրապետին ուղղուած նամակին մէջ կը գրէ՝ «Ազգային ճաշակն օտարացած և խորթացած, աւելին կ'ասենք, ծաղրի առարկայ դարձած՝ յանձինս տգէտ և յանձնապաստան դպրապետների, որոնք չգիտեն իրանցը, չեն էլ ուզում որոնել, սովորել եւ արհամարհելով ամեն ինչ՝ բերում են իբր գեղեցիկ, ընտիր, բայց իրօք կործանարար երաժշտութիւն: Ուստի և զարմանալի չէ՛ այն ամայութիւնը, որ տիրում է հոգետր երաժշտութեան մէջ»: Յատօր սրտի, շատ բան չէ փոխուած այդ օրերէն ... :

Արդարեւ, շատ վիրաւորած ենք հաւատացեալին նուիրական զգացմունքները մեր անկատար երգարուեստով, գոռին-գոչիւնով: Ժամանակն է որ մեր հոգետր երգերը գետեղուին պատուանդանի վրայ, ուր և մնալու արժանի են: Սիրել, յարգել ու փայփայել են պէտք դարերուն ընդմէջէն մեզի հասած այս երգերը, այս սուրբ մասունքները: Ծայր աստիճան բժախնդրութիւն պէտք է ցուցաբերել հայ երգեցողութեան հանդէպ, վասնզի հայ երգը կը ցոլացնէ հայ մարդը, իր ոգին, իր նկարագիրը և ինքնութիւնը: Աղօթերգերը՝ աղօթքի տրամադրութիւն պէտք է ստեղծեն և թոյլ չտան որ հաւատացեալի լսելիքը վիրաւորուի: Միանգամընդմիջտ պէտք է վերջ տրուին աւելորդ զլզլոցներուն, օտար ծեքծեքուն խաղերուն և գեղեղոցներուն: Հայ երգին վեհութիւնը իր պարզութեան մէջ է ու անարատութեան: Հայ երգի մեր մեծագոյն ուսուցիչը՝ Կոմիտաս Վրդ. յստակ է այս մասին. «Շարականի երգեցողութեան անկման շատ

նպաստել են երկար ու ձիգ, անմիտ ձգձգումները (անյարիր նախատոմակները, հանգստեան շարը, քաղուածոյ շարը, անտեղի ճոխացումները), որոնք փոխանակ ոգեւորութիւն առաջ բերելու, խեղդել են մաքուրն ու պարզը ... հասարակութիւնն այլեւս ծանծարացել է երկարաբանութիւններից, որոնք միայն և միայն վերջին տարիների անճաշակ նորանմուծութիւններն են»:

Արդ, ի՞նչ ընել այս անհաճոյ վիճակէն դուրս գալու համար: Մի՞թէ կայ բարերար լուծում այս անել կացութեան: Կոմիտաս Վրդ. կը գրէ հետեւեալը. «Քանի ուշ չէ, պէտք է ձեռք գարնել վերքը բուժելու, ինչքան էլ որ թանկ նստէ մեր վերայ, թէ չէ վերջնական կորուստը աներկբայ է»: Անբաղձալի վիճակը բարելաւելու համար Վարդապետը կու տայ հետեւեալ խորհուրդները՝ «Չթոյլատրել կամայականութիւններ, չթողնել, որ դպրապետներն ու երգչապետներն այնպէս տնօրինեն, որպէս նոցա քմահաճոյ է» եւ ապա «Կանոնաւորել եւ բարւոյրել դպրաց դասը»: Ի վերայ այսքան ամենայնի, կանոնաւոր փորձեր կատարել, երգեհոնահարներ պատրաստել, և թոյլ չտալ որ ամէն պատահական նուագող իր գիտցածին ու քմահաճոյքին համաձայն նուագէ: Հովիին դերը այս գործին մէջ մեծ է: Ծանր, լուրջ ու պատասխանատու աշխատանք է, այո, բայց արդիւնքը պիտի գնահատուի ամենքին կողմէ:

Ժ. Հայ Նահատակաց Սրբացման Հարց:

Այս տարի (2015) Հայ Ժողովուրդը միասիրտ ու միակամ ոգեկոչեց հարիւր ամեակը մեր բիրատու նահատակաց, «որք կատարեցան յընթացս առաջին համաշխարհային պատերազմին»: Յայտնենք, որ Հայ Եկեղեցին ԺԵ. Դարէն սկսեալ սրբադասում չէր կատարած: Հետեւաբար մեր եկեղեցին սրբադասման համար նոր կանոն եւս սահմանեց: Վերջին հայագգի սուրբերը եղած էին՝ Յովհան Ռոտմեցին (1315-1386) և Գրիգոր Տաթեւացին (1346-1409):

Ստոյգ որ մեր նահատակները մահացան Հայ ինքնութեան ու քրիստոնէական հաւատքին համար: Մահը դիմակալող հայ բարեպաշտը չուրացաւ իր հաւատքը և նահատակուեցաւ վասն իր կրօնին ու ինքնութեան: Շատ առիթներ տրուեցան հայերուն, կրօնափոխութեան ճանապարհով, սուրէն ազատիլ ու ապրիլ, բայց ան նախընտրեց իր նախնեաց

սուրբ կրօնը, հաւատարիմ մնաց իր ակունքներուն և կեանքը կորսնցուց: Մեր նահատակներուն աղեխարշ կանչը դեռեւս կը լսենք մեր հոգիներէն ներս: Անոնց լացակումած պաղատանքները կը լսենք ամէն օր ու ամէն վայրկեան: Ո՞ր է արդարութեան ծայրը այս անմեղ մարդոց համար: Ո՞վ յաւերժական հանգիստ պիտի պարգեւէ այս ճենճերող հոգիներուն: Մայր Եկեղեցին է որ արձագանքը պիտի հանդիսանայ անոնց անվերջ ճիշերուն: Եկեղեցին է, որ սրբացնելով պիտի անմահացնէ անոնց սուրբ յիշատակը, քանզի մեռան վասն Յիսուսի և վասն արդարութեան, խաղաղ, հաշտ ու բարօր կեանքի: Պատմական արձանագրութիւնները կը վկայեն որ նահատակներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը հաւատացեալ էր և իր արիւնը հեղեց իր սուրբ կրօնին համար: Չենք յիշեր այլեւս եկեղեցիներուն, վանքերուն, եկեղեցականներուն թիւը, որ պարզապէս անհամար է, իսկ մեր սուրբ ատերակներուն անվկանդ ամրութիւնները դեռեւս կը վկայեն Հայուն անպարտելի ոգին ...:

*
* *

Նոր դարը իր հետ կը բերէ նոր պահանջներ, բայց եւ՝ նոր հնարաւորութիւններ, որոնց իմաստուն օգտագործումով միայն պիտի կարենանք փոփոխութիւններ կատարել հայ եկեղեցիէն ու հայ կեանքէն ներս:

Մեր պաշտելի նախնիք կատարեցին ինչ որ հարկն էր և մնացածը թողուցին մեզի: Անոնք իրենց հոգու բաժինը անմնացորդ կերպով մատուցեցին ու մեկնեցան:

Կատարենք ինչ որ հրամայուած է մեզի կատարել, և ըսենք թէ՝ «Անպիտան ծառաներ ենք. ինչ որ պարտաւոր էինք ընել՝ ըրինք»:

Յրանսացիք ճիշդ ըսած են՝ «Քաղելու համար պէտք է ցանել»:

2015

Քարոզխօսութեամբ է որ քարոզիչը
Բանաստեղծ չօտին պիտի ուսուցանէ,
նողդութիւն տայ, բացատրէ, լուսարանէ,
կրթէ, դաստիարակէ, մխիթարէ, ամոքէ:
Քարոզները պէտք է ընդգրկեն նաեւ
խիստ այժմեական ու քարոյական-
նացուցիչ նիւթեր: Արեւմտեան աւիերուն
վրայ, ուր հասարակական, քարոյական
ու կենցաղական հարցերը անթիւ են,
քարոզիչը պարտի անդրադառնալ
ժողովուրդը յուզող նիւթերուն որպէսզի
եկեղեցւոյ դիրքը յստակ ընէ այս կամ
այն հարցի վերաբերեալ:

Օժունի եկեղեցւոյ Կոթողը (Ձ. դար)
Լոռիի մարզ, հիւս. Հայաստան

ՀՈԳԵՇՈՒՆՉ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

Գրեց՝ Նազարէք Չափատարեան

*
* *

Միրոյ կանչն է Յիսուս մեզ համար,
Ապառիւս ճամբան, փայլող Աստղ անմար.
Միրտէ սիրտ հասնող Բանն է իբր նշխար,
Լոյսի Ակն է Ան ու Կեանք կենարար:

*
* *

Դուն ես Աստղն Արեւելի, Տիրամայր,
Գթութեան վըտակ, սիրոյ շատրուան.
Դուն՝ սպեղանի ցաւերուն անծայր,
Հրաշագործ դեղ՝ մեր տկարութեան:

Երուսաղէմ

